

A szakértő szerepe a személyi állapotot érintő perekben¹

The role of expert in actions related to personal status

Hegedűs Ákos

Dr. bíró
Egri Járásbíróság
drhegedusa@birosag.hu

Magyar
Tudományos
Akadémia

*„Ugyanez áll a törvényszéki érvelés technikájára,
amely a döntéseknek azt a látszatot kölcsönzi, mint ha tudás és logika,
nem pedig értékelés és választás termékei lennének.”*

Eckhoff, 1979

Absztrakt

Cél: A szakértői bizonyítás talán a legköltésesebb és legidőigényesebb bizonyítási mód. Ugyanakkor az aggálytalan szakértői vélemény perdöntő jelentőséggel bír. Értékelése mégis folyamatosan vitás kérdés volt, van és lesz. Az eljárási szabályok változásával számos kérdésre választ kapott a joggyakorlat, miközben újabbak merültek fel. A változások középpontjában jelenleg a személyállapotú perekben történő szakértői bizonyítás szabályai állnak.

Módszertan: A joggyakorlat felől érkező változtatási igények azonosítása mellett a tanulmány elemzi a módosítások irányait, jelentőségét, hatását.

Megállapítások: A személyi állapotot érintő perek a vagyoni jogi pereketől eltérő szemléletmódot követelnek meg. Ennek során éppen a formalizált megoldások jelentik a gyorsaságot. A személyre szabott bizonyítás továbbra is nagyfokú rugalmasságot követel meg.

Érték: A tanulmány jelenleg csak tendenciákat határozhat meg. Ezek helyesége a gyakorlat eredményei alapján ítélni lehet. Mégis a legfontosabb, hogy a szakértői bizonyítás értékelő elemzése minél szélesebb körű legyen.

¹ A kutatás az Igazságügyi Minisztérium által támogatott, a „Jogászképzés színvonalának emelését célzó programok” keretén belül valósult meg.

Kulcsszavak: szakértő, bíróság, személyi állapot, jog

Abstract

Aim: The expert evidence is perhaps one of the most costly and time-consuming means of evidence. However, a consistent expert opinion is decisive. Still, the evaluation of it has always been an argued issue. With the change of the procedural rules' legal practice got answers to many questions while new questions have arisen. In the heart of changes are the rules of expert evidence in actions related to personal status.

Methodology: In addition to the identification of the need of change coming from the legal practice, this study analyses the direction, significance and effect of the change.

Findings: The actions related to personal status require different approach from the property disputes.

In doing so formalised solutions mean the rapidity. Personalised method of taking of evidence still needs a high degree of flexibility.

Value: This study can only define tendencies. The correctness of these tendencies shall be judged by the results of the practice. Still, the most important is to achieve a broader evaluating analysis of the expert evidence.

Keywords: expert, court, personal status, law

Bevezető

A szakértői bizonyítás kitüntetett szerepét az adja, hogy jelentős mértékben alkalmas a bíróság döntésének megalapozottságát alátámasztani. A döntést meghozó jogász a jog szakértője, aki széles körű társadalmi ismeretekkel rendelkezik, esetlegesen több speciális szakismeret birtokában is van, de döntésében mégsem a szakismeretek dominálnak, hanem a jogi megfelelés. A döntések társadalmi elfogadottságát azonban általában nem a jogi bravúr mozdítja elő, hanem a tényadatoknak való megfelelés. John Griffiths szerint *„a jogszabályok hivatalnokok által történő magyarázata (beleértve a bíróságokat is), csakúgy mint az egyéni cselekvők esetében – csak részben kognitív, racionális tevékenység; s ami számunkra még fontosabb, hogy csupán nagyon korlátozott mértékben tekinthető egyáltalán egyéni cselekvésnek. A mi szempontunkból még fontosabb, hogy a tevékenységet nagy mértékben a helyi jogi kultúra kánonjai határozzák meg (amelyek megszabják például az olyan dolgokat, hogy mi számít jó jogi érvnek)”* (Griffiths, 2005). Ez a fajta bizonytalanságra is rámutató érvelés nagyban

ellentétes a Stammerl fële „a jognak jognak kell maradni” joguralmi elmélettel (Szabadfalvi, 2004; Stammerl, 1998). A szakértői bizonyítás a legköltségesebb és legidőigényesebb bizonyítási mód. Ugyanakkor az aggálytalan szakértői vélemény majdnem minden esetben perdöntő. A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja 2014-ben készített összefoglaló véleményének bevezetőjében olvasható, hogy *„a szakértői bizonyítás jogintézményének a figyelem középpontjába kerülése szoros összefüggésben áll azzal a fejlődési folyamattal, amely a tudomány és a technika terén, valamint ennek hatására a társadalomban az elmúlt évtizedekben végbement [...] Ezzel párhuzamosan a bírósági eljárásokban megnőtt az igény a modern természettudományok eredményeinek a bizonyítási eljárásban történő felhasználása iránt. A szakértő a jól megfogalmazott kérdésekre tudományos megalapozottságú és egzakt válaszokat képes adni, amely a szakértői véleményt a legobjektívebb és legfontosabb bizonyítási eszközzé emelte. Ez azt jelenti, hogy a szakértői vélemény, mint bizonyítási eszköz bizonyító ereje magas, ezért ahol alkalmazzák, ott döntő mértékben meghatározza a kereseti kérelem teljesítésének a lehetőségeit.”* (URL1). Érdekes összevetni ezt a gondolatot az igazságügyi pszichológus szakértő működési köréről és tevékenységéről szóló jogtörténetinek számító 10-es számú módszertani levél bevezetőjével, amely szerint *„az elmúlt évek ítélkezési gyakorlata szerint a bíróságok és a nyomozó hatóságok is egyre szélesebb körben támaszkodnak a pszichológiai tudomány korszerű eredményeire, egyre gyakrabban igényelnek pszichológus szakértői véleményezést”* (Módszertani levelek). Az 1983-as és a 31 évvel későbbi bevezető munka hasonlóképpen rámutat arra, hogy a bíróságok nagy mértékben támaszkodnak a szakértői bizonyításra, fontosságát mindenki hangsúlyozza, ugyanakkor megítélése körében soha nem szűnnek meg a viták.

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (továbbiakban: Pp.) bizonyítással kapcsolatos szabályai legnagyobb vívmányának tartja a kommentár a szakértői bizonyítás koncepcionális megújítását. Az új polgári perrendtartás koncepciója a szakértői bizonyítás kapcsán célul tűzte ki a korábbi szabályok felülvizsgálatát annak okán, hogy a szakértői bizonyítás szabályait teljes egészében összhangba kell hozni a perrendtartás alapelveivel – különös tekintettel a rendelkezési elvre – és a bizonyítás egyéb rendelkezéseivel. A felülvizsgálat másik fontos indoka volt, hogy egy, a hatékonyságra épülő új szakértői bizonyítási rendszer nagymértékben elősegítheti az eljárások észszerű időn belüli befejezését. Ezért a perrendi szabályok megalkotásával együtt zajlott az igazságügyi szakértői tevékenységre vonatkozó szabályozásnak is a felülvizsgálata, melynek eredményeként az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. XXIX. törvény (továbbiakban: Szaktv.) elfogadása időben megelőzte a Pp. megalkotását. A Pp. szabályainak tehát a megújult szakértői tevékenységet szabályozó

normákhoz kellett igazodnia. A Szaktv. az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. törvény és az igazságügyi szakértői kamaráról szóló 1995. évi CXIV. törvény rendelkezéseit kívánta egyetlen, az egész igazságügyi szakértői tevékenységet és szervezetrendszeret átfogó törvényben szabályozni. Ezáltal egy koherensebb, átláthatóbb, világosabb kapcsolódási pontokat tartalmazó szabályozás készült el, amely alkalmas jogágsemlegesen szabályozni a szakértői tevékenységet. A törvény intézményesíti a magánszakértői véleményt, és új alapokra helyezi a gyakorlat által kimunkált elveket az *Összefoglaló* vélemény alapján (URL1). A külön fejezetet alkotó Szaktv. 52–53. §-a meghatározza a magánszakértői vélemény megtételének lehetséges céljait, és a szakértő eljárását megalapozó megbízás legfontosabb szabályait. A korábbi gyakorlat kritikáira válaszul nyomatékosítja, hogy a megbízás alapján eljáró szakértő a függetlenség és pártatlanság elvének megfelelően köteles eljárni.

A Pp. szakértői bizonyításra vonatkozó egységesítő törekvései

A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (továbbiakban: 1952-es Pp.) szabályozásában folyamatosan megfigyelhető volt egy bizonytalanság a magánszakértői vélemény elfogadását illetően (URL1). Az értékelés két végpontja akként foglalható össze, hogy a magánszakértő véleménye a fél előadásának minősül vagy teljes értékű szakértői véleménynek (Molnár 2014). A két szélsőség eredményeképpen olyan álláspont is megfogalmazódott, hogy a magánszakértői vélemények sokfélesége azt eredményezte, hogy azokat 'en bloc' sem a fél előadásaként, sem bizonyítékként nem lehetett kezelni (Hajnal & Huszárné, 2015).

Ezen a helyzeten a 2018. január 1. napján hatályba lépett Pp. jelentősen változtat, amikor a szakértő alkalmazásának három egyenrangú módját szabályozza (Bartal, 2018). A Pp., kiküszöbölve a korábbi szabályozás következtelenségeit, a szakértői bizonyítást bizonyítási módnak, a szakértőt (alanyi) bizonyítási eszköznek, a szakértői véleményt bizonyítéknak tekinti úgy, hogy a szakértő perbeli szerepén alapvetően nem változtat, a szakértővel történő bizonyítás továbbra is akkor nélkülözhetetlen, ha releváns tények észlelése vagy értékelése speciális, tehát nem köznapi és nem jogi ismeretet kíván. Újdonságnak volt tekinthető, hogy a jogvita kereteinek meghatározásához is alkalmazható szakértő.

A Pp. a szakértői bizonyítást egyetlen fejezetben olyan általánosan szabályozta, hogy a különleges eljárások körében is csak a gondnoksági perekben fogalmazott meg kivételt, amely szerint a Pp. 334. §-ban meghatározott előfeltételek hiányában is előzetes bizonyítás rendelhető el, továbbá maga az eljárási törvény határozza meg, hogy az alperes elmeállapotának vizsgálatára és

a választójogból való kizárás megítélés tárgyában igazságügyi pszichiáter szakértőt kell kirendelni. Rendelkezett továbbá arról, hogy a bíróság elrendelheti az alperesnek a szakértői vizsgálatra történő elővezetését, valamint megfelelő fekvőbeteg gyógyintézetben történő, legfeljebb 30 nap időtartamú elhelyezését. Ezek a különbségek a régi eljárási szabályok továbbélésének tekinthetők, jelezve, hogy az új törvénynek a szakértőkre vonatkozó szabályozása a gondnokság alá helyezés iránti perekben teljesen azonos módon nem alkalmazható. A különbségtételek jól magyarázhatók, mivel a gondnokság alá helyezés iránt indított perben az illetékességet az is megalapozza, ha az alperes valahol huzamosabb időn át bentlakásos szociális intézményben vagy fekvőbeteg gyógyintézetben tartózkodik. A per időtartamát azonban nyilvánvalóan befolyásolja a szakértő kötelező igénybevétele, ezért nem minden esetben van lehetőség arra, hogy az alperes a per egész időtartama alatt ugyanazon fekvőbeteg gyógyintézetben legyen, ezért különösen indokolt az előzetes bizonyítás elrendelése az alperes igazságügyi pszichiátriai szakértővel történő megvizsgálása céljából. Ez az ideiglenes gondnok rendelés miatt is indokolt lehet, de önmagában megalapozhatja az is, amennyiben az alperest esetlegesen várhatóan egy, a bíróság illetékességi területétől jóval távolabb fekvőbeteg gyógyintézetbe szállítják át. Itt fontos kiemelni, hogy a régi Pp. alkalmazása során kialakult gyakorlat volt egyes bíróságokon, hogy a tárgyalás kitűzésével együtt a bíróság egyből a szakértő kirendeléséről is határozott. Ezt a gyakorlatot már 2018. január 1-je előtt is több kritika érte, mivel az eljárást sematikussá tette, a bíróság általi személyes meghallgatás (Ádámkó, 2016), illetve a tanúbizonyítás során tapasztalt egyedi körülményekről a szakértőt nem tudta tájékoztatni, amennyiben a bizonyítás eredményeképpen valamely kérdés egyedi elbírálást követelt meg, azt legfeljebb a szakértői vélemény kiegészítésével lehetett pótolni (Kiss, Maléth, Tőkey, Hoffman, Zsille & Dombrovsky, 2021). A Pp. osztott perszerkezete és a valamennyi perben egységes perfelvételi módok elméletileg kizárták ezen gyakorlat továbbélését, ugyanakkor a korábban hivatkozott körülmények egyedi mérlegelés esetén továbbra is indokoltá teszik, hogy a szakértő kirendelésére soron kívül, előzetes bizonyításban kerüljön sor. A jogalkotó az eljárási törvényben indokoltan tartotta rögzíteni, hogy az elmeállapot vizsgálatára és a választójogból való kizárásra igazságügyi pszichiátriai szakértőt kell kirendelni, míg más szakterületek vonatkozásában a kötelező szabályozást továbbra is a 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet tartalmazza. A gyakorlat a gondnoksági perekben tárgyalás kitűzésére alkalmas keresetlevél alapján a 2013. évi V. törvény hatályba lépése után is van lehetőség arra, hogy a régi Pp. rendelkezéseire figyelemmel előzetes bizonyítás keretében elrendelje az elmeorvos szakértői vélemény beszerzését, ugyanakkor célszerűnek tűnik ezt a vizsgálatot nem előzetes bizonyítás

keretében lefolytatni. Az érintett életviszonyainak, társas kapcsolatainak mint a gondokság alá helyezést kizáró körülmény vizsgálata ugyanakkor nem szakértői kérdés, hanem a bírói mérlegelés körébe tartozik (URL2).

A hivatalbóliság egyenlő a kirendelt szakértő alkalmazásával?

A szakértői bizonyítás körében a magánszakértő a 2018. január 1-től hatályos szabályozásban egy esetkörben volt kizárva; a Pp. 444. § alapján az alperes elmeállapotának vizsgálatára és a választójogból való kizárás megítélése tárgyában igazságügyi pszichiátriai szakértőt rendel ki. Az egyetlen kivételt a gyakorlat rövid időn belül kevésnek találta, a Pp. novella már tartalmazza a következő kivételt, a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértői vizsgálatot. Már a gondokság alá helyezési iránti perekben is visszatérő problémaként jelentkezett, hogy az érdemi tárgyalási szakban kirendelt szakértő szakvéleménye folytán rendszeresen kellett keresetet változtatni, amelyre ugyan a Pp. adott lehetőséget, azonban szoros, 15 napos határidőhöz kötve, továbbá feltételezve, hogy a bíróság azt engedélyezi. Feltételezhető, hogy valamennyi tevékenység időráfordítással jár, ebből következően az eljárások idővonzata szempontjából ez a megoldás azért problematikus, mivel míg a felperesnek kell egy eljárási aktust tennie, a keresetét meg kell változtatnia, addig a bíróságnak az engedélyezésről kell határoznia. Mindkét eljárási cselekményt a felek magatartásától vagy ráhatásától függetlenül szükséges volt megtenni, miközben alapvetően formális cselekményeknek voltak tekinthetők. A Pp. hatályba lépését követően pár nappal már megjelent az az álláspont, hogy a gondnoksági perekben a bíróság kizárólag kirendelt szakértőt alkalmazhat, ezen szakértő kirendelésére sor kerülhet a fél bizonyítási indítványára (URL3), emellett, ha azt a bíróság szükségesnek tartja, a szakértői bizonyítást hivatalból is elrendelheti (URL3) – a Pp. 276. § (2) bekezdés és 434. § (1) bekezdés alkalmazása körében –, mindez következik a személyi állapotot érintő perek során kiemelten jelentkező officialitás elvéből. *„Például egy gondokság alá helyezési perben a felperesnek elmeorvos szakértő útján kell bizonyítania, hogy az alperes belátási képessége miatt szükséges cselekvőképességének valamilyen szintű korlátozása. A bíróságnak a Pp. 3. § (3) bekezdése alapján ki kell oktatnia a bizonyításra szoruló tényekről, azonban ha ennek ellenére a felperes nem indítványozza elmeorvos szakértő kirendelését, a bíróság hivatalból rendeli ki (vö: Pp. 310. § (1) bekezdés első mondat). Amennyiben pedig a szakértői vélemény alapján nem indokolt a gondnokság alá helyezés, a bíróság a keresetet ítélettel elutasítja.”* (Völcsy, 2016).

A szakértői bizonyítással kapcsolatos álláspontok bizonytalanságára mutat rá a tény is, hogy az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület a Pp. 444. § (1) bekezdését felhívva arra a határozott álláspontra helyezkedik, hogy a gondoksági perekben a törvény a magánszakértő alkalmazását kizárja. Azonban a más eljárásban kirendelt szakértő véleményének figyelembevételére – meghatározott feltételek fennállás esetén – van lehetőség. Álláspontját a Pp. 434. § (1) bekezdése szerinti hivatalbóli bizonyítás elvéből és a hivatkozott 444. § (1) bekezdés értelmezéséből vezeti le. Ugyanakkor a hivatkozott jogszabályhelyek a magánszakértő alkalmazásának kizárását nem tartalmazzák. Lényegében a korábbi gyakorlat 2018. január 1. napját követő továbbélésének lehetőségét biztosítja az állásfoglalás azzal, hogy annak kereteit tágítja a más eljárásban kirendelt szakértő véleményének figyelembe vehetőségével.

A jogértelmezés központjában az áll, hogy a 444. § (1) bekezdése a „rendel ki” kifejezést használja az (1) bekezdés végén, míg a különleges eljárások eltérő rendelkezései között a szakértőre vonatkozóan speciális szabály nem került megalkotásra. Így az ekkor hatályos jogszabályok szerinti jogértelmezés elfogadta, hogy egyéb személyi állapotot érintő perekben a Pp. nem írja elő, hogy a szakértő csak kirendelés alapján járhat el.

Ebből következően a személyi állapotot érintő perekben a hivatalbóli bizonyítás fennállása mellett lehetőség van arra, hogy a felek magánszakértői vélemény benyújtását indítványozzák. A hivatalbóliság elvéből következően azonban a bíróság döntésétől függ, hogy kirendelt szakértőt vagy magánszakértőt alkalmaz. Ugyanakkor az állásfoglalás kiemeli, hogy a kirendelt szakértő alkalmazása mellett szólhat a gyermek érdekeinek és jogainak fokozott védelmére vonatkozó alapelv érvényesülése.

Az elméleti viták tehát rögtön kialakultak a körül, hogy a szakértői bizonyítás három egyenragú módja mennyire hatékony a személyi állapotot érintő perekben. A kérdés középpontjában az állt: mennyiben érvényesül a hivatalbóliság, és mennyiben veszi figyelembe az eljárások során nagyon sok esetben érintett kiskorú gyermek érdekeit. A szakértői bizonyításeljárási időtartamára nézve kedvezőtlen hatását pedig a szakirodalom következetesen elismeri ([URL1](#), [URL4](#), [URL5](#), [URL7](#), [URL8](#)).

Az Országos Bírósági Hivatal elnöke kezdeményezte a polgári perrendtartás családjogi perekre vonatkozó rendelkezéseinek módosítását ([URL9](#), [URL10](#)), ennek során kiemelésre került, hogy az OBH elnöke személyi állapotot érintő pereket és a családjogi jogterületet 2019-ben kiemelten kezeli. A családjogi jogviszonyok rendezésére irányuló peres eljárások jelentős része kiskorú gyermek érdekét is érinti, ezáltal a javaslat az OBH elnökének a gyermekközpon-tú igazságszolgáltatás megvalósítására vonatkozó célkitűzésével is összefügg.

A javaslat ([URL9](#)) éppen az átlagos időtartamnövekedési arányok kimutatásával támasztotta alá a változtatás igényét. Gondnoksági perekben 17%-os, házassági bontó perek közös megegyezés esetén 32%-os, házassági bontóperek nem közös megegyezés 38%-os, szülői felügyelet megváltoztatása 70%-os, szülői felügyelet rendezése 80%-os, gyermektartásdíj megállapítása 58%-os, gyermektartásdíj megváltoztatása 63%-os, apaság megállapítása 40%-os, származási, egyéb perek (például apaság) 93%-os időtartamnövekedést mutatott ki. A 2018 első negyedévében érkezett ügyek év végéig tartó érdemi befejezésének aránya és csökkenésének mértéke százalékban a következők szerint alakult: a házassági bontó perek közös megegyezése vonatkozásában 9%, házassági bontóperek nem közös megegyezéssel 12%, szülői felügyelet megváltoztatása 10%, szülői felügyelet rendezése 13%, gyermektartásdíj megállapítása 34%, gyermektartásdíj megváltoztatása 27%, apaság megállapítása 18%, származási, egyéb perek (például apaság vélelmének megdőntése) 1%.

Az adatok értékelése kapcsán mindenképpen rá kell mutatni arra, hogy egy teljesen új, koncepciójában is megújult szabályrendszer alkalmazása kezdetben mindig okoz egyfajta időtartamnövekedést. Legegyszerűbben ezt úgy lehet megérteni, hogy a korábban kidolgozott minták nem alkalmazhatók, az ismert jogszabályhelyek helyett új fordulatokat és rendszeressé váló jogszabályhelyeket kell használni, újra és újra felütve a jogszabálysöveget, hogy az késég szinten is rögzüljön. Ez azonban, különösen a kezdeti időszakban sok időt vesz igénybe, így nyilvánvalóan nem a gyorsaság irányába hat. Ugyanakkor az eljárási szabályok hosszú távú tapasztalatairól már csak azért is nehéz beszélni, mivel a személyi állapotot érintő perekben 2020 októberére már elkészült a T/13257. számú törvényjavaslat, amely az eljárási szabályok átfogó módosítását irányozta elő ([URL10](#)).

A szakértői bizonyításra vonatkozó szabályok változásai, minél kevesebb szakértői vizsgálat

Az első Pp. novella jelentős változást rögzített a bizonyítás területén, amikor kimondta, hogy a személyi állapotot érintő perekben a magánszakértői bizonyításnak nincs helye [Pp. 434. § (5) bekezdés]. Az előterjesztés a konzultációs testület álláspontjával egyezően azt tartalmazza, hogy a hatályos szabályozás a gondnoksági perekben a magánszakértő alkalmazását kizárja [Pp. 444. § (1) bekezdés]. Ugyanakkor hivatkozik rá, hogy a gondnoksági perken kívül valamennyi más személyi állapotot érintő perben megengedett volt a magánszakértői bizonyítás, de a hivatalbóli bizonyítás törvényi lehetősége miatt a bíróság

nincs kötve a fél által előterjesztett szakértői bizonyítási indítványhoz. Ebből következően, ha a peres fél magánszakértői bizonyítás elrendelésére tett indítványt, a bíróság dönthetett úgy, hogy a hivatalbóli bizonyítás keretében szakértőt rendel ki. A változtatás indokaként megjelenik, hogy különösen nagy jelentősége van a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben a magánszakértői bizonyítás lehetőségének, mivel, ha a bizonyító fél e perekben magánszakértői bizonyítást indítványoz, akkor az ellenérdekű fél is jogosult magánszakértői bizonyítást indítványozni. A javaslat szerint, amennyiben két magánszakértői vélemény között szakmai ellentét áll fenn, akkor annak feloldására a bíróság kirendelt szakértőt fog alkalmazni (URL10). Ez a megfogalmazás annyiban pontatlannak tűnhet, hogy a Pp. 316. § (2) bekezdés e) pontja alapján a két egymással ellentétes és egyéb okból aggálytalan magánszakértői vélemény esetén önmagában az ellentét fennállása a két magánszakértői vélemény aggályosságát mint jogkövetkezményt vonja maga után. Így a két szakértői vélemény bizonyítékként nem vehető figyelembe, ez pedig azt eredményezi, hogy a bíróság kénytelen szakértőt kirendelni.

A jogalkotó kiemeli, hogy a perrel érintett kiskorú gyermek érdekeivel nyilvánvalóan ellentétes a Ptk. 4:2. § (1) bekezdésére figyelemmel az, ha három szakértő is megvizsgálja. A jogalkotó ezen elgondolása alapvetően helyesnek tekinthető, ugyanakkor a korábbi szabályozás és a gyakorlat is – megfelelő iránymutatás mellett – alkalmas volt ennek kivédésére. Ahogyan az korábban ismertetésre került, a konzultációs testület is megerősítette azt az értelmezést, hogy a bíróság döntésétől függött, hogy kirendelt szakértőt vagy magánszakértőt alkalmaz. A testület kifejezetten a kirendelt szakértő alkalmazását tartotta indokoltnak, ahogyan a gyakorlatban sem lehetett tapasztalni tömegesen előforduló magánszakértői vélemény benyújtására irányuló indítványokat szülői felügyeleti joggal kapcsolatos ügyekben. A jelenlegi szabályozás pedig ugyanúgy nem zárja ki a gyermek többszörös szakértői vizsgálatát, mint ahogyan ezt a korábbi szabályozás sem tette meg. Ennek egyik oka, hogy a jogágak szétválasztásával, az eltérő eljárási formákkal a gyermek vizsgálata nem egy egységes, komplex eljárás keretében zajlik, hanem mindig az adott eljárás céljainak megfelelően.

Így lehetséges, hogy a gyámhatóság közigazgatási eljárás keretében, a büntetőügyben eljáró bíróság a büntetőeljárás keretében, míg a polgári ügyben a bíróság polgári eljárás keretében rendel ki szakértőt. Ennek szükségességén az sem változtat jelentősen, hogy amennyiben a polgári peres eljárás az utolsó, akkor abban a más eljárásban kirendelt szakértőnek a szakkérdés tárgyában készített szakvéleménye felhasználását indítványozhatják. Egyrészt a különböző eljárások célja és irányultsága más, másrészt jellemzően a vizsgálatok között hosszabb idő telik el, így az életviszonyok, a kapcsolatok, a releváns körülmények

olyan mértékben változhatnak, hogy a korábbi szakvélemény legfeljebb egy bizonyítékként lenne felhasználható, azonban a Pp. 316. § (3) bekezdése alapján ez is nagyon kérdéses. Ha a szakvélemény a változó életviszonyokra tekintettel hiányos, esetlegesen az újabban felmerült perbeli adatokkal ellentétes, akkor aggályosnak minősül. Az aggályosság megszüntetéséhez újabb szakértői vizsgálatra van szükség, így a szakértőnek ismételten meg kell hallgatnia a gyermeket. Amennyiben ez nem történik meg, az aggályos szakvélemény a hivatkozott jogszabályhelyre figyelemmel még bizonyítékként sem vehető figyelembe. A kirendelt szakértő szakvéleménye aggályos a Pp. 316. § alapján, ha hiányos, illetve nem tartalmazza a szakvélemény jogszabályban előírt kötelező tartalmi elemeit, esetleg homályos vagy önmagával, illetve a perbeli adatokkal ellentétes, illetve, ha egyébként a helyességéhez nyomatékos kétség fér. Ezen kritériumokon túl a magánszakértői vélemény aggályos akkor is, ha a magánszakértő a törvény szerinti perbeli kötelezettségeit nem teljesítette, annak kiegészítése az ellenfél kérdései vonatkozásában nem történt meg, esetleg annak kiegészítése az ellenfél magánszakértői véleményével szemben, a szakkérdés vonatkozásában fennálló ellentét indokai tekintetében szóban nem történt meg, vagy közte és az ellenfél magánszakértői véleménye között szakkérdésben ellentét áll fenn, és az előző okok egyik magánszakértői vélemény tekintetében sem állnak fenn.

A szerző fiktív álláspontja szerint az ugyanazon szakkérdés körében a több szakvélemény akként lenne elkerülhető, ha bármely jogághoz tartozó hatóság eljárásában teljeskörű és komplex vélemények születnének, különösen akkor, ha felmerül, hogy nemcsak az adott területen lesz szükség majd szakértői véleményre, hanem további eljárások is feltételezhetők. Nyilván a családi jogállás megsértésének büntette esetén vagy kiskorú veszélyeztetése büntette elkövetése esetén a büntetőjogi felelősség megállapítása mellett valószínűsíthető a polgári ügyben eljáró bíróság döntése. Azonban lehetséges, hogy a büntetőjogi szankcióra nincs szükség az ultima ratio elve alapján, vagy kétséget kizáróan nem bizonyított a bűncselekmény elkövetése, ugyanakkor a szakértői vizsgálat megállapításai miatt polgári peres eljárás indul. Nyilvánvalóan más szempontok lesznek meghatározók a büntetőjogi felelősségre vonás és a szülői felügyeleti jog gyakorlásáról szóló döntés körében.

Teher a több szakvélemény?

A Pp. novella indokolása ([URL 10](#)) részletezi azt az álláspontot miszerint, a Pp. hatálybalépésekor a bíróság dönthetett úgy, hogy a hivatalbóli bizonyítás keretében szakértőt rendelt ki vagy magánszakértői bizonyítást is befogadhatott.

Különösen nagy jelentősége van ennek az értelmezésnek a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben: ha a bizonyító fél e perekben magánszakértői bizonyítást indítványoz, akkor az ellenérdekű fél is jogosult magánszakértői bizonyítást indítványozni, ha a két magánszakértői vélemény között szakmai ellentét áll fenn, akkor annak feloldására a bíróság kirendelt szakértőt fog alkalmazni [Pp. 316. § (2) bekezdés e) pont, 307. § (1) bekezdés b) pont]. Ennek következtében előfordulhat, hogy a perrel érintett kiskorú gyermeket három szakértő is vizsgálja, mely nyilvánvalóan ellentétes a Ptk. 4:2. § (1) bekezdésében rögzített, a gyermek érdekének és jogainak fokozott védelmére vonatkozó alapelvvel.

Kérdéses azonban, hogy a gyermeket valóban jelentősen terheli-e a többes szakértői vizsgálat, vagy nem feltétlenül ellentétes a gyermek érdekeivel a megfelelő légkörben történő többszöri meghallgatása. A gyermekbarát igazságszolgáltatás olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését figyelembe véve az alábbiakban felsorolt elveket, megfelelően tekintetbe véve a gyermek érettségét, értelmi szintjét és az ügy körülményeit (URL11).

Olyan igazságszolgáltatás, amely hozzáférhető, az életkornak megfelelő, gyors, gondos, a gyermekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó és azokra koncentrált, tiszteletben tartja a gyermek jogait, beleértve a tisztességes eljáráshoz való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, a magánélet, a családi élet, az integritás és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő jogot (URL12, URL13). A gyermek részvétele az eljárásban a gyermekek jogairól szóló ENSZ egyezmény (URL18) 12. cikkéből következik. Önmagában a gyermekre vonatkozó szabályok alkalmazást nehezíti, hogy a Ptk. 2:10. § a tizenharmadik életév be nem töltéséhez köti ezt a kategóriát, kiegészítve a kiskorú házassága folytán megszerzett nagykorúsága szabályával, de az eljárásjogban a gyermek szerepe ennél sokkal bonyolultabb és cizelláltabb.

A gyermeknek az eljárásban betöltött szerepére és részvételére vonatkozóan – az egyértelműen megfogalmazott szabályok ellenére – mai napig nincsen egységes bírói gyakorlat. *„Az eljárás szereplőinek bizonytalanságát két, egymásnak feszülő, de valójában csak látszólagos ellentét okozza. Az egyik oldalon megjelenik a gyermek igénye és joga arra, hogy az eljárás során véleményét kifejezhesse és azt a szülők, illetve a bíróság a döntés meghozatala során figyelembe is vegyék. A másik oldalon egy szintén figyelemre méltó igény mutatkozik, nevezetesen, hogy a gyermeket ne tegyék ki olyan helyzetnek, ahol traumatizálódhat.”* (URL12). Ez a fajta traumatizálódás azonban alapvetően a bírósági tárgyaláson történő meghallgatás során merülhet fel, amennyiben a bíróság nem fordít négy alapvető faktorra megfelelő figyelmet: a térre, a hangra, a hallgatóságra és a befolyásra. A szakértői vizsgálat során azonban egy ezzel foglalkozó

szakember hallgatja meg a gyermeket, így várható, hogy a traumatizálódás minimális szinten valósul meg, miközben a gyermek érdekeinek megfelelő részvétele az eljárásban, véleményének figyelembevétele sokkal inkább előtérbe kerül. Általánosnak tekintett az a felfogás, hogy nem szolgálja a gyermek érdekét, amennyiben mind a bíró, mind a szakértő meghallgatja a gyermeket (URL10). A bíró előtti meghallgatás mellett szól a közvetlen észlelés, míg a szakértő előtti meghallgatás mellett a szakmai ismeretek tárháza mint érv. Ugyanakkor „*erre nézve egyetlen jogszabály sem ad pontos iránymutatást, éppen ezért szükséges lenne egy egységes protokoll kialakítása a bíróságokon*” (URL12). Iránymutatónak tekinthető a kérdés megválaszolásában három nagy csoport: a gyermek jellemzői, a per körülményei és a bíró szakértelme.

Kiemelkedő jelentősége van annak is, hogy lehetőleg – a per elhúzásának és a gyermek megterhelésének, elbizonytalanításának megakadályozása érdekében – csak egy alkalommal kerüljön sor a gyermek meghallgatására, kivéve persze, ha a körülmények valamilyen oknál fogva utóbb lényegesen megváltoznak. A későbbiekben részletezett gyakorlat azt mutatja, hogy különösen a kiélezetebb családjogi vitákban a többes meghallgatás nem egy esetben megtörténik, bizonyos tényállások mellett szükségszerűen, ahogyan a magánszakértői vélemények beszerzése éppen az eljárást indukáló esemény. A fél először szakemberhez fordul azért, mert ezt tanácsolják neki vagy a körülményekből feltételezi, hogy szükséges a speciális szakismeret a megfelelően felelősségteljes döntéshez. Így a magánszakértői vélemény általános kizárása a bizonyítékok köréből visszásságokhoz is vezethet. Esetlegesen egy nagyon fontos bizonyítéki kör kerül ki a vizsgálódás köréből, miközben a gyermek többszörös meghallgatásának szükségessége nem változik (URL14).

Példaként említhető a Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság 4.Pk.50.149/2021/6. szám alatti megelőző távoltartás ügyében keletkezett végzése, az ahhoz tartozó személyes meghallgatásról készült jegyzőkönyvvel. Az eljárást megelőzően magánszakértői vélemény készült, amely alátámasztotta a gyermek veszélyeztetettségét, ezért a bíróság megelőző távoltartást rendelt el. Ugyanakkor a gyámhatóság védelembevitel iránti eljárásban igazságügyi szakértőt rendelt ki, aki az anyát és az apát a kiskorú gyermekkel együtt ismételtén megvizsgálta. Ebben az eljárásban a bíróság a megelőző távoltartásról nem is határozott volna, ha nincsen egy magánszakértői vélemény, amely azonban a jelenlegi szabályozás szerint nem lesz bizonyíték, ugyanakkor nyilvánvalóan attól még, hogy ez nem minősül bizonyítéknak, szükséges és indokolt volt a gyermek vizsgálata. A gyermek veszélyeztetettsége esetén majdnem bizonyos az is, hogy büntető eljárásra sor kerül majd, ahol a büntetőjogi felelősség megalapozásához újabb szakértőt fognak kirendelni.

Az egy szakértői vizsgálat követelménye nem új a gyakorlatban, mégis, ha az érvényesülését tekintjük feltűnik, hogy a Szolnoki Járásbíróság 4.P.22.292/2012/160. sorszám alatti ítéletének meghozatala során az ügyben hat szakértő is eljár.

Hasonlóan nem tartotta kőbe vésett elvnek az egy szakértő lehet a perben irányvonalat az Egri Törvényszék 1.Pf.20.011/2020/69. sorszám alatti hatályon kívül helyező végzése, amely szerint a pert azért a perfelvételi szaktól kell folytatni, mivel az elsőfokú bíróság előtt kirendelt szakértő és a perben felhasznált szakértői véleményt követően keletkezett egy büntető eljárásban alkalmazott szakértői vélemény, amelyek egymással is ellentétesek, és a másodfokú eljárás során kirendelt szakértő véleménye is eltérő megállapításokat tartalmazott. Ezek az esetek jól rámutatnak arra, hogy az elméletileg helyes néha a gyakorlatban nem elégséges. A bíróságok több esetben eltérnek az egy szakértő elvétől a hivatalból történő bizonyítás és a tényállás teljes körű felderítése elve miatt. Nem csak a változó életviszonyok, de az eljárás fókuszpontjainak változásai is szükségessé tehetik a szakértői vélemény kiegészítését, újabb szakértői vizsgálatot, de olykor újabb szakértő kirendelését is. Kérdéses azonban, hogy erre a Pp. biztosít-e jelenleg lehetőséget a szakértői bizonyítás „csak egy maradhat” jelmondata mellett. Nem vitatható, hogy a bíró a szakértelem hiányában nem feltétlenül alkalmas arra, hogy válasszon az ellentétes szakvélemények szakmai megállapításai között. Az azonban kérdéses, hogy célszerű és alkalmas eszköz volt-e a szakértői bizonyítás olyan rendszerének megalkotása, amelynek lényege, hogy a magánszakértő alkalmazása megnyitja a lehetőséget az ellenérdekű fél részére másik magánszakértői vélemény benyújtására. Ezt követően akár két aggálytalan szakvélemény esetén, akár két aggályos szakvélemény estén a bizonyítékok köréből ezek kiesnek és marad a kirendelt szakértő alkalmazása. Az is kérdéses, hogy a Pp.-ben intézményesített magánszakértő ekként történő szabályozása esetén az eljárások idővonzatára milyen kockázatot vállal az ezen bizonyítási eszközzel élő fél.

Szakértői bizonyítás és idővonzata

Fontos az előzőekhez hozzátenni és kiemelni, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás elvei között kiemelten szerepel a gyorsaság. *„Több bíróság jelzése alapján ismert tény, hogy egyes szakterületeken – különösen az igazságügyi orvostan, igazságügyi pszichiátria, klinikai és mentálhigiénás gyermek- és felnőtt szakpszichológia vonatkozásában – a szakértők, szakértői intézmények és intézetek leterheltsége, a kompetens szakértők hiánya immár jelentősen közrehat az eljárások elhúzódásában.”* (2021.OBH.XX.M.6/3.; [URL12](#)).

Az idő múlásával a szakértői vélemények megállapításai elavulttá, esetlegesen használhatatlanná válhatnak. Ez a körülmény különösen a személyi állapotot érintő perekben lehet különösen fontos. Az 1980-ban megjelent 9. számú módszertani levél – amely lényegében nem hatályos, csak korábbi foglalkozási szabálynak minősült – az igazságügyi orvosszakértők magatartásáról és felelőségéről szóló utolsó fejezetében azt tartalmazza „*elengedhetetlen társadalmi érdek, hogy a szakvélemény mindenben helytálló, megbízható, objektív és tudományos értékű legyen. Ha akár egyetlen ügyben is hibás, téves vagy helytelen szakvélemény születik, az – amellett, hogy általában is kétségeket támaszthat az egész szakértői intézménnyel szemben – téves hatósági döntés, téves bírói ítélet forrása lehet. Már csak ebből is következik, hogy a szakértőnek – a módszertani levélben kifejtett szakmai követelményeken és magatartási szabályokon túlmenően – minden tevékenységét felelőssége teljes tudatában kell ellátnia*” (URL5). Ugyanakkor a pszichológiai vizsgálatok objektivitásához régóta tapad egyfajta kétely. A Pp. szabályozási rendszeréből az a következtetés vonható le, hogy mind a kirendelt, mind a felek által benyújtott magánszakértői vélemények esetén ugyanúgy előfordulnak megalapozatlan, aggályos vélemények is, amelyek minden esetben negatívan hatnak az idővonzaton túl a bizalomra is.

Ez a két dolog pedig felveti azt a kérdést, hogy a több szakértői vélemény lehet-e egymást kiegészítő vagy szükségképpen ki kell zárni együttes érvényesülésüket, ahogyan azt az eljárási törvény is teszi. A gyermek fejlődését, a család dinamikáját, kríziseinek hatását jól tudja rögzíteni a különböző időpontban készített szakvélemények együttes értékelése. Jelenleg azonban a gyermekek egyszeri meghallgatásának érvényesülése érdekében magánszakértő alkalmazásának nincsen helye, és megalapozott, aggálytalan szakvéleményből is csak egy lehet. Mivel a törvény szerint a szakértői bizonyítás hangsúlyos elve az, hogy a bíróság a szakvélemény szakmai szempontú megítélésére nem lehet képes, a bíróság szabad mérlegelési joga szakkérdésben nem érvényesül, azaz a szakvélemények közötti ellentmondás a bíró értékelő tevékenysége keretében nem szüntethető meg (Kúria Kfv.X.37.416/2019/4).

A szakvéleménnyel kapcsolatosan a bíróság csak azt tudja vizsgálni, hogy az a logika és az általános intelligencia alapján meggyőző erővel bír-e. Emellett azonban megmaradt az a változatlan elv, hogy a szakértő pótolja a bíróság hiányzó szakismeretét, de nem veheti át a bíróság szerepét, ezért a bíróság nem engedheti át a szakértőnek a bizonyítékok mérlegelésére vonatkozó jogkörét, és jogkérdésekben nem a szakértőre tartozik a döntés meghozatala.

Amikor a jogorvoslat során változnak a körülmények

Megfontolást érdemel, hogy amennyiben – különösen a szülői felügyeleti jogot érintő perekben – az elsőfokú döntés meghozatala és a másodfokú határozat között hosszabb idő telik el, vagy akár a körülmények rövid időn belül is jelentősen megváltoznak, milyen határozatot érdemes hozni. Álláspontom szerint, amennyiben az elsőfokú ítélet megalapozott volt, és az ítélet meghozatalakor rendelkezésre álló bizonyítékok alapján helyes döntés született, akkor elsősorban az elsőfokú ítélet helyben hagyása indokolt. Az elsőfokú határozatot követően bekövetkezett lényeges körülmény módosulás figyelembevétele a másodfokú határozat során nem célszerű. A változások, amelyek a szülői felügyelet gyakorlásának és a gyermek elhelyezésének megváltoztatását indokolják egy új perben értékelhetők megfelelően, azaz le kell zárni az ügyet és új perben kell vizsgálni a változások jelentőségét. Nem célszerű az utóbb megváltozott körülményeket alátámasztó bizonyítékok tükrében a hatályon kívül helyezés, mivel az elsőfokú ítélet hibájára utal (Döme, 2021). A lényeges körülményváltozások értékelésének egy új perben lehet helye. A személyi állapotot érintő perek sajátossága, hogy a releváns körülmények akár rövid időn belül is módosulhatnak. Ebből következően új keresetben terjeszthetők elő az új körülmények úgy, hogy már ítéleti szinten rögzítésre kerültek a korábbi elsőfokú ítélet meghozatalakor figyelembe vett és irányadó tények és bizonyítékok. A felek így tudnak viszonyulni a bíróság jogorvoslat folytán felülvizsgált álláspontjához, és tudják ahhoz igazítani magatartásukat. Ezáltal, amennyiben aggálytalan szakvélemény állt a bíróság rendelkezésére az elsőfokú ítélet meghozatalakor, akkor nincsen szükség a szakértői vélemény kiegészítésére, esetlegesen másik szakértő kirendelésére (Egri Törvényszék).

Az ilyen típusú döntés meghozatala alól két kivételt lehet megállapítani: az egyik amikor a körülményekben a változások egyszerűen és egyértelműen megállapíthatók, így a másodfokú bíróság tudja rögzíteni a megváltozott körülményeket, amelyekre tekintettel az elsőfokú bíróság döntését meg tudja változtatni. Fontos, hogy a változások megítélése csak nagyon kis mértékben vesse fel a mérlegelés lehetőségét, nehogy ezáltal egyfokúvá váljék az eljárás. A felek számára legkedvezőtlenebb hatályon kívül helyezésre pedig csak akkor szabad szorítkozni, ha az elsőfokú ítélet kötelező hatályon kívül helyezése szükséges a Pp. 380. §-a alapján. Indokolt továbbá az új eljárás lefolytatása, ha az elsőfokú eljárás lényeges szabályainak megsértésére a felek kifejezetten hivatkoztak, és ez jelentősen kihatott az érdemi döntés meghozatalára. Kiemelendő ennek kapcsán, hogy a személyi állapotot érintő perek általában a felek olyan személyes és diszkrét viszonyait is érinthetik, amelyeket a bíróság

officiális jogositványai ellenére semmiképpen nem kívánnak egy perben feltárni, az ennek letörésére alkalmazott kényszer pedig a tényállás pontosabb megismerését inkább gátolja, mint elősegíti. Előfordul, hogy mindkét ellentétes oldalon álló fél érdekelt abban, hogy a tényállás egyes elemei ne derüljenek ki, de a bíróság döntését akkor is kérik, ha mindenre nem derül fény. A kapcsolattartás kérdése vagy a tartásdíj rendezése akkor is fontos a szülők számára, ha nem kívánják feltárni az illetékmegkerülés végett tett intézkedéseiket, vagy a mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld jogellenes megszerzésével kapcsolatos ügyleteiket. A hivatalból történő bizonyítás ilyen esetekben éppen a per tárgya szempontjából lényeges körülmények feltárását gátolja. *„Látható, hogy a bizonyítási eljárás szerkezetét és ebben az eljárás résztvevőinek jogait (kötelezettségeit) meghatározó elem a kérelemhez kötöttség és a hivatalból történő eljárás kapcsolata. Ez határozza meg alapvetően a polgári per bizonyítási eljárását vezető bírót megillető hivatalbóliség kereteit és mértékét. A bíróság oldaláról ez azt jelenti: a bíró azt teheti meg, ami nem a felek joga illetve kötelezettsége. Azonban a felek magánautonómiája ott és annyiban érvényesül a polgári perben, amennyiben a pervezetés és egyéb bírói cselekmények kizárólagossága el nem enyészeti azt. A polgári perben az állam nem bocsátja a felek rendelkezésére a bírót.”* (URL6).

A magánszakértői vélemény teljes kizárása azért is megfontolást érdemel, mert vannak olyan közvetítői eljárások, ahol maguk a felek döntenek úgy, hogy szakember igénybevételét tartják szükségesnek, ezért klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértői vizsgálaton vesznek részt. Ugyan a közvetítői eljárás titkosnak minősül, ettől függetlenül lehet, hogy éppen a gyermek érdekeinek védelme érdekében a szülők úgy határoznak, hogy nem kívánják újabb szakértő igénybevételét, hanem a már beszerzett szakértői vélemény megállapításait szeretnék figyelembe vetetni. A jelenlegi szabályozás erre nem ad lehetőséget.

Magánszakértő a származási perekben

A Pp. novella indokolása a magánszakértői bizonyítás kizártsága mellett érvelt azért is, mivel elviekben nem volt kizárva a magánszakértői bizonyítás a származási perekben, de a 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet 2. számú mellékletében rögzített egyetemi orvostani intézetek vagy az NSZKK a kirendelések teljesítése mellett jellemzően nem vállalnak megbízásokat. Az indokolás azonban nem tartalmazza, hogy jellemzően ezen intézetek elsősorban a leterheltségük és a határidők szigora miatt nem tudnak megbízásokat vállalni, így elsősorban

ez az érv nem a magánszakértői bizonyítás kizárását indokolta volna, hanem az intézmények vonatkozásában az ellátási kötelezettség biztosításának garanciáit, mind jogszabályi, mind személyi és anyagi források biztosításának szintjén. A kormányrendeletben meghatározott intézmények biztosítékot jelentenek arra, hogy az ott készült szakvélemény gyakorlatilag 100%-os pontosságú (URL17; Nyíróné Kiss, 2021). A Kommentár *A bíróság ítélete, mint megdönthetetlen vélelem* cím alatt tartalmazza: „Az előbbiekkal szemben nem lehet megtámadni az apaság véelmét, ha az apaságot a bíróság állapította meg. Az ilyen módon keletkezett apasági vélelem ezáltal megdönthetetlen, ennek az az alapvető oka, hogy az apaság megállapítása iránti perben a bíróság a döntését elsődlegesen igazságügyi orvosszakértő útján rendelkezésre álló DNS vizsgálat alapján hozza meg, amely gyakorlatilag 100%-os pontosságú eredménnyel mutatja ki a perbe vont személy apaságát vagy annak kizárt voltát.” (Nyíróné Kiss, 2021) Így a magánszakértői vélemény biztosítása ezen a területen jelentős pert elterelő hatással bírhatna, mivel a felek ilyenkor a kormányrendeletben meghatározott intézményektől előzetesen szakértői véleményt szerezhethetnének be, így út nyílna a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat megtételére vagy ennek hiányában egy különösen gyors és egyszerű bírósági eljárás lefolytatására. A Pp. 434. § (5) bekezdése azonban kategorikusan kizárja a magánszakértő alkalmazását valamennyi személyi állapotot érintő perben, így a származási perekben sincs lehetőség a magánúton, a pert megelőzően beszerzett szakvélemények felhasználására. Az ilyen típusú ügyekben a magánszakértői vélemény kizárása sokkal inkább a peres eljárás igénybevitelére ösztönző változtatás.

A Pp. novella indokolásában található hivatalbóli bizonyítás és erre tekintettel a magánszakértői bizonyítás kizártsága közötti összefüggés nehezen értelmezhető. Ha a bíróság a magánszakértői véleményt aggályosnak, hiányosnak, ellentmondásosnak, homályosnak találja, és ez nem küszöbölhető ki, lehetősége van az aggályos és ezáltal bizonyítékként figyelembe nem vehető magánszakértői vélemény után szakértő kirendelésére, hacsak a felek közösen nem döntenek úgy, hogy elfogadható számukra a szakvélemény, és ezáltal rendezni tudják vitájukat. Ha az ügy egyéb körülményei alapján a bíróság úgy ítéli meg, hogy célszerűbb, vagy a kielégett jogvitában megnyugtatóbb szakértőt kirendelni, akkor nincs olyan kötelezettsége, hogy a magánszakértői bizonyítást engedélyezze. Ebből következően a Pp. novella indokolatlanul szűkíti a magánszakértő alkalmazásának lehetőségét, amely ugyan érdemi problémát nem jelent, mivel ezekben a pertípusokban inkább elméletinek volt tekinthető, hogy a felek ragaszkodtak volna a magánszakértői bizonyításhoz. Ezáltal azonban a Pp. novella a Pp. egységes szakértői rendszerének koncepcióját indokolatlanul töri meg, elsősorban inkább feleslegesen szűkítve, mint ártalmasan.

A kötelező klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus

A Pp. módosítások egyik jellemzője, hogy az egyébként a korábbi szabályozásból is levezethető, de esetlegesen akár a joggyakorlat, akár a jogelmélet által kétségesse tett jogértelmezések kapcsán igyekeznek egyértelmű válaszokat adni (Pp. novella indokolása 63. §-hoz; [URL10](#)). A Pp. koncepciója is meghatározta célként a „jó gyakorlatok” – a szabályozási céloknak megfelelő bírói jogalkalmazói gyakorlat – beemelését az új polgári perrendtartásba. A vitatott kérdésekre adott válaszok egyértelműsítésének jó példája a Pp. 477. § (1) bekezdése, amely a Pp. novella általános indoklásában is kiemelt, a kiskorú gyermek érdekeinek védelmében bevezetett rendelkezések közé tartozik. A kiegészítés célja, hogy amennyiben a bíróság azt tapasztalja, a fél által indítványozott bizonyítás nem a kiskorú gyermek érdekeit szolgálja vagy azzal éppen ellentétes – mert például az ellenérdekű szülő lejárátását célozza –, mellőzze az indítványozott bizonyítást, és éljen a hivatalbóli bizonyítás lehetőségével. A hivatkozott módosítás azért tekinthető feleslegesnek, mert mind a gyermekek jogairól szóló New York-i Egyezmény, mind a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló Európa Tanácsi iránymutatások, mind a Ptk. 4:2. §-ában kifejtett gyermek érdekének védelme és a Pp. 434. § (1) bekezdésének összeolvasásából a hivatkozott Pp. módosítás tartalma kiolvasható, így az felesleges duplikáció.

Ez a fajta tautológia, amely megnyilvánul a gyermekvédelmi jelzőrendszer igénybevételére vonatkozó rendelkezésben is, nem tekinthető teljesen öncélúnak, mivel kifejezetten figyelemfelkeltő és az esetlegesen a gyakorlat során vitatható álláspontok kapcsán egyértelmű iránymutatás. A gondnoksági perekhez hasonlóan nem a 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet tartalmazza, hanem a Pp. rendelkezik róla, hogy a bíróság a félként eljáró szülőt és a kiskorú gyermeket klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértő vizsgálaton való részvételre kötelezheti. Az, hogy a Pp. egy szakértői területet mint kompetenst kiemel, egyrészt alkalmas polémiák eloszlatására, másrészt újabb vitás kérdéseket vet fel a rendelkezés. Egyrészt a valószínűleg továbblévő bírói gyakorlat nem kizárólag a félként eljáró szülőt, hanem a szülővel együtt élő és a gyermek nevelésében aktívan részt vevő más személyeket, így nagyszülőt, élettársat is kötelezheti szakértői vizsgálaton történő részvételre. Másrészt a hivatalbóli bizonyítás elvéből következően a bíróság nemcsak a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértői vizsgálatán való részvételre kötelezte a feleket, hanem adott esetben írásszakértő, igazságügyi toxikológiai szakértő, vagy különösen gyakran igazságügyi pszichiátriai szakértői vizsgálaton történő részvételre is.

A rendelkezés valószínűsíthetően nem azt a célt szolgálja, hogy a hivatalbóli bizonyítás kizárólag a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértői vizsgálat kapcsán érvényesüljön, mégis kiemeli az adott szakterületet.

A Pp. 477. § (1)-(2) bekezdését érintő novelláris módosítások értelmezése a kiskorú gyermek érdekeinek védelmében bevezetett változásokat tartalmaz. A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perekben a bizonyítási eljárás során a kiskorú gyermek érdekével nyilvánvalóan ellentétben álló, bizonyító fél által indítványozott bizonyítás mellőzése mellett a bizonyítás bíróság által hivatalból történő elrendelését írja elő. Rögzíti, hogy a kiskorú gyermek érdekeire hivatkozással a bíróság kötelezheti a félként eljáró szülőt és a kiskorú gyermeket a klinikai és mentálhigiénia felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértői vizsgálaton való részvételre, melynek elmulasztása esetén – a származási perekben a Pp. 470. § (2) bekezdésében alkalmazott megoldáshoz hasonlóan – a közreműködőkkel szembeni kényszerítő eszközök közül az okozott költségek megtérítését, illetve pénzbírság kiszabását helyezi kilátásba (Gondán-Eventovits, 2021).

A jogszabályhely értelmezése körében van olyan vélemény, hogy elsősorban fgyelemnemfelmhívó célja van a változott rendelkezéseknek. Utal arra, hogy a tipikus bizonyítás a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértő alkalmazása és ennek igénybevétele esetén az okozott költség megfizetésére kötelezés, valamint a pénzbírság kiszabása az alkalmazható szankciós eszköz. Ha a hivatkozott jogszabályhely a kizárólagosan alkalmazható szankciókört rögzíti, és ha ez a szankciókör a származási perekben is irányadó szankcióknak feleltethető meg, akkor kérdésként merül fel: miért maradt ki az elővezetés mint hatékony eszköz. A rendelkezés célja valószínűleg az lehetett, hogy a szakértői vizsgálatokkal kapcsolatos viták egyik fókuszpontjában régóta a szülői felügyelet gyakorlásával kapcsolatos perekben eljáró szakértők kompetenciája, illetve felelőssége állt (Bagdy, 2010). A rendelkezés iránymutatást ad, hogy a nevelési alkalmasság vizsgálata során milyen szakértői véleményt szükséges általában beszerezni, és a vizsgálaton történő részvétel szenzitív jellege miatt milyen kényszerítő eszközök alkalmazása arányos és szükségszerű a cél elérése érdekében.

A módszertani levél

„A szülői felügyelettel kapcsolatos perekben az igazságügyi pszichológus szakértői vélemény nem vitásan kiemelt fontossággal bír. A tapasztalatok szerint

ugyanis a bíróságok ritkán hoznak azzal ellentétes döntést, az esetek 90%-ában a gyermek a szakértői vélemény szerint alkalmasabb szülő felügyelete alá kerül” (Tancsik, 2022). A szakvélemények értelemszerűen bírósági felhasználás céljára készülnek, azonban ez nem feltétlenül kellene, hogy azt jelentse, a bíróságok azokat mintegy mechanikusan használják fel. Igazából a szakértői vélemény csupán egyetlen a bizonyítási eszközök közül, és nem lenne törvényszerű, hogy mintegy az összes többit közömbösíti. A valóságban azonban azt tapasztaljuk, hogy az igazságügyi pszichológus szakvélemény szinte eldönti az ügyet, hiszen 90%-ot meghaladó mértékben annál helyezi el a bíróság a gyermeket, akit a szakvélemény kedvezőbb nevelési alkalmasságúként tüntet fel, vagy a gyermek hozzá való kötődését írja erősebbnek (Grád, Mede, Jánoskúti & Kőrös, 2010). A szülői felügyelettel kapcsolatos szakértői kompetenciákba tartozó vitában nyugvópontot eredményezett az 5/2020 módszertani levél (URL15), amely az igazságügyi klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológia egyes szakértői vizsgálatairól szól (Tancsik, 2022). Az ebben kifejtettek szerint a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus kompetenciájába tartozik a nevelési alkalmasság vagy a beszámoló élményszerűségének, a traumatizáltságnak vizsgálata. A klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológiai területen dolgozó szakértő jogosult mind felnőttek, mind gyermekek vizsgálatára, mert erre képessé teszik a tanulmányai, melyeket vagy felnőtt vagy gyermek és ifjúsági klinikai és mentálhigiéniai szakpszichológus (vagy ezzel egyenértékű korábbi klinikai szakpszichológusi) képzés keretében végzett.

A módszertani levél azon túl, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy jelenleg nincs hatályos módszertani levél érvényben, kiemeli, hogy a családok komplex vizsgálata gyermeket és felnőtteket egyaránt érint (URL15). Ezért javasolt egy szakértő kezében összpontosítani a vizsgálati eredményeket, a rendszer szemlélet csak így tud érvényre jutni. Ugyanakkor annak nincs akadálya, hogy a szakértő vagy a kirendelő döntése alapján több szakértő működjön közre egy ügyben. Jellemző esete ennek, amikor a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus együtt dolgozik egy igazságügyi pszichiáter szakértővel, mert az orvosi terület határát súroló vagy elérő tényállást kell szakérteni.

Maga a módszertani levél is foglalkozik azzal, hogy nem csupán a félként eljáró szülő és a kiskorú gyermek vagy gyermekek vizsgálata lehet indokolt, hanem további személyek vizsgálata is. Erre vonatkozóan megadja azt a protokollt is, hogy ilyen esetben a szakértő csak a kirendelésben írt személyeket vizsgálhatja meg, ugyanakkor kezdeményezheti további személyek vizsgálatát is. Így, ha a bíróság valamilyen okból elmulasztaná a gyermek nevelésében részt vevő olyan személy vizsgálatára vonatkozó kirendelést, aki félként nem szerepel, valószínűsíthetően maga a szakértő is kezdeményezni fogja ezen további

személy vizsgálatát, mivel a rendszerszemléletből következően valószínűsíthetően szükségesnek látszik majd ezen személy vizsgálata a kérdések megválaszolásához. A szakértőnek nincsen törvényi felhatalmazása arra, hogy olyan személy vizsgálatát végezze el, aki a bíróság kirendelő végzésében nem szerepel, azonban a megalapozott szakértői véleményekhez szükség lehet a gyermek nevelése szempontjából érintett valamennyi fél meghallgatása.

A módszertani levél kitér egyébként a magánszakértői megbízásra is, amely a Pp. novellát követően már bizonyítékként nem használható fel (URL15). Ahogyan foglalkozik más szakértő véleményének felülvéleményezésével is, kiemelve, hogy ez a szakértőnek nem feladata, ugyanakkor az új Pp. rendelkezései szerint ez valószínűsíthetően nem is következhet be. A módszertani levél érdekessége, hogy a korábbi, öt éves alsó életkori határt három éves korban határozza meg, és hangsúlyozza, hogy a szakértői vizsgálatok lehetőleg egy, maximum két alkalommal valósuljanak meg. A családjogi eljárások kapcsán kiemeli a nevelésre alkalmasság fogalmát, amely szerint azon személy alkalmas a nevelésre, aki rendelkezik átlagos érzelmi, gondolkodási és viselkedésszabályozási képességgel, alkalmazkodási készséggel, érzelmi gazdagsággal, illetve a realitáskontroll zavara nem érzékelhető. A 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 20/B. § (4) bekezdésére figyelemmel rögzíti, hogy a szakértő a szülői elidegenítést (PAS, parental alienation syndrome) nem vizsgálja, ugyanakkor igyekszik feltárni a gyermekre irányuló, véleménynyilvánítását befolyásolni törekvő, direkt és indirekt ráhatásokat, az elidegenítési törekvéseket.

A módszertani levél kitér a kompetenciák körében arra, hogy amennyiben mentális zavar vagy annak lehetősége fennáll a vizsgálat eredményei alapján, akkor igazságügyi pszichiáter társszakértőt szükséges lehet bevonni azzal, hogy önmagában valamilyen mentális vagy viselkedészavar fennállása nem eredményez nevelési alkalmatlanságot. Fontos tényező a személy betegségtudata, belátása és a szükséges kezelésekkel való együttműködés, melynek megítélése orvosi szakkérdés. Ebből következően, amennyiben a bíróság a bizonyítás anyaga alapján a mentális zavarra utaló körülményt tapasztal, nem mellőzhető a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértő kirendelése mellett már a kirendelő végzésben igazságügyi pszichiátriai szakértő társszakértőként történő kirendelése. Ha a mentális problémára utaló körülményt a bíróság észleli vagy arra valamelyik fél kifejezetten hivatkozik, a bíróság azért sem mellőzheti a társszakértő kirendelését, mivel megfelelő szakismeretekkel nem rendelkezik arra, hogy megállapítsa, ennek a körülménynek van-e hatása a gyermeknevelési alkalmasságra, illetve, hogy a mentális zavar valóban fennáll-e.

Fontos kiemelni, hogy ezen a területen sem elégséges csak a szülők és a kis-korú gyermek, illetve gyermekek vizsgálata. A nem hatályos 1983-as Orvosi

Igazságügyi Orvostani Intézet 10-es számú módszertani levele is tartalmazta már az igazságügyi pszichológus szakértői vizsgálatnál összefüggésben, hogy feladat megismerni a gyermek szüleit, illetőleg környezetének más, kulcsfontosságú személyeit (nagyszülők, nevelőszülők stb.) elsősorban a nevelői alkalmasság szempontjából. Ennek során fel kell tárnai a gyermek és környezete közötti érzelmi viszonyok dinamikáját, esetleges családpatológiai jellemzői játszmákat (gameket), például befolyásolás, csábítás, fenyegetés, szeparációs félelmek. Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 20-as számú módszertani levele – amely ugyan soha nem lépett hatályba, mégis meghatározta a joggyakorlat alakulását – az igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről, a vizsgált felnőtt kört akként határozza meg, hogy ilyenek lehetnek mindazok, akik a gyermekkel nevelői reakcióban vannak (vér szerinti szülők, nevelőszülők, vér szerinti szülők élet-, házastársai, nagyszülők, rendkívüli esetekben közeli vérrokonok). A vizsgált felnőtt körhöz hozzá lehet még tenni a nagykorú testvéreket és féltestvéreket, míg a vizsgált gyermeki körhöz a kiskorú testvéreket, új élet- és házastárs gyermekeit. Mindezekből az állapítható meg, hogy a Pp. 477. § (2) bekezdése szokatlanul szűkítően fogalmaz.

A szakértői vizsgálatok és az annak során keletkezett szakvélemények megítélése a kiélezett vitákra mutat rá, hogy a felek nemcsak a keletkezett szakvéleményeket vitatják, hanem több esetben személyiségi jogsértés miatt indítanak eljárást a szakértővel szemben. A bírói gyakorlat ugyanakkor következetesen azt az álláspontot képviseli, hogy nem minősíti személyiségi jogot sértőnek a házassági bontóperben adott igazságügyi pszichológus szakértői véleményben írt szakértői megállapításokat. A Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.509/2018/3. számú határozatában részletesen kifejti, valamint az ezzel kapcsolatos összefüggéseket részletesen indokolja a Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.321/2019/8. szám alatti ítélete. Ezért ha egy házassági perben kirendelt igazságügyi pszichológus szakértő a bíróság általi személyes meghallgatás során a férjről azt mondja, hogy válasának a feldolgozása patológiás, óvodáskorú gyermekük helyzetét pedig a Stockholm-szindrómához hasonlítja, nem sérti meg a férj, illetve az apa személyiségi jogait, ezzel a véleményével ugyanis nem lépett ki a szakvéleményadás keretei közül.

Hasonlóképpen a Fővárosi Ítéltábla is azt az álláspontot fogadta el, hogy amennyiben a hivatalos eljárás során beszerzett szakvéleményben foglaltak nem lépik át a szakértő feladatát képező kereteket, és nem tartalmaznak indokolatlanul bántó, sértő, lekicsinylő kijelentéseket, akkor nincs mód a szakértői vélemény megállapításainak személyiségi jogi per keretei között történő vitatására. A teljes érvelés elolvasható a Fővárosi Ítéltábla 17.Pf.20.533/2017/16-II., valamint a Fővárosi Ítéltábla 32.Pf.20.210/2020/6. számú határozataiban.

A Debreceni Ítéltábla igen részletesen foglalkozott az elhatárolás kérdéseivel. Az ítéltábla álláspontja szerint „a gyermek és a szülő, nagyszülő, kapcsolattartásra jogosult más hozzátartozó közötti kapcsolattartási jog alkotmányos alapjog (Fővárosi Ítéltábla 17.Pf.20.211/2019/4-II., Kúria Pfv.IV.21.733/2017/8.), gyermekjog, illetőleg alapvető emberi jog (Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.415/2014/6. és Pf.I.20.639/2016/7. számú határozat), de nem önálló személyiségi jog.” (Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.321/2019/8.)

A Kúria a BH2018.222. számú eseti döntésében rögzítette, hogy a családjogi viták, így a különélő szülőnek a gyermekkel való kapcsolattartási problémái nem személyiségi jogvitában rendezhetők, az ezzel kapcsolatos esetleges szankciók alkalmazása a családjog körébe tartozik (Somfai, 2009).

Ugyanezt mondta ki a Debreceni Ítéltábla a Kúria Pfv.IV.20.445/2015/4. számú részítéletével hatályában fenntartott Pf.I.20.415/2014/6. számú részítéletében. Ezekben a kiélezett vitákban visszatérően felmerül az a kérdés, hogy a klinikai szakpszichológus rendelkezik-e képesítéssel ahhoz, hogy felnőtteket vizsgáljon, amennyiben gyermek és ifjúsági szakpszichológiai szakvizsgálással rendelkezik, illetve fordítva, hogy vizsgálhat-e gyermekeket a felnőtt szakpszichológiai szakvizsgálással rendelkező klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus.

A Debreceni Törvényszék ennek kapcsán kimondta, alaptalanul kifogásolta az alperes a szakértő kompetenciáját is, az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. tv. 3. § (3) bekezdés b) pontja szerint az igazságügyi szakértőnek az adott szakterületnek megfelelő szakképesítéssel kell rendelkeznie.

Az igazságügyi szakértő és szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képesítési és egyéb szakmai feltételekről szóló 9/2006. (II. 27.) IM rendelet II. számú mellékletének 21. pontja szerint a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológiai szakterület ellátására jogosult az, aki

- a) okleveles pszichológus és klinikai és mentálhigiéniai felnőtt szakpszichológus szakvizsgálással vagy
- b) okleveles pszichológiai és klinikai és mentálhigiéniai gyermek és ifjúsági szakpszichológiai szakvizsgálással rendelkezik.

Mindebből következően megállapítható, hogy a képesítési feltétel vagylagos megjelölése esetén a feltételek egyikének teljesítése elegendő az adott igazságügyi szakértői szakterület gyakorlásához. A törvényszék álláspontja szerint a szakértő a vélemény elkészítéséhez szükséges kompetenciával rendelkezett, véleménye nem volt aggályos, ezért a másodfokú bíróság elfogadta ítéltáblájának (Debreceni Törvényszék 1.Pf.20.341/2016/28).

Önmagában az a helyzet, hogy a kompetenciahiány ilyen gyakran felmerülő kérdés (Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.321/2019/8., Győri Ítéltábla

Pf.I.20.225/2018/3., Fővárosi Ítéletábla 32.Pf.20.210/2020/6., Fővárosi Ítéletábla 17.Pf.20.533/2017/16-II., 3.Pf.20.774/2014/7/II., Fővárosi Törvényszék P.24.477/2016/7.), indokoltá teheti a jogszabályok szintjén megjelenő egyértelmű rendelkezéseket. Így a Pp. 477. § (2) bekezdésének rendelkezései az abban foglalt klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértőre vonatkozó szabályozás hasznos és praktikus rendelkezései, ugyanakkor a korábban vázoltak szerint a hivatalbóli bizonyítás elvéből következően nem ez az egyetlen olyan szakértői vizsgálat, amelyen a részvételre való kötelezés a szülői felügyelettel kapcsolatos és kapcsolattartási perekben felmerül. Bár kétségtől a leggyakoribb és legtípusosabb, erre tekintettel a hivatkozott szakasz megfogalmazása lehetett volna pontosabb.

A jelenlegi megfogalmazás, miszerint a bíróság kötelezi a szülőt és a kiskorú gyermeket a szakértői vizsgálaton való részvételre, arra utal, hogy ezekben a perekben a korábban ismertetett álláspontoktól eltérően más eljárásban kirendelt szakértői vélemény felhasználására nincsen lehetőség. Ez a szülői felügyeleti joggal kapcsolatos és kapcsolattartási perekben azt eredményezi, hogy az egyetlen szakértői bizonyítási mód, amely igénybe vehető, a bíróság által kirendelt szakértő. Álláspontom szerint ez a fajta megkötés nagyban szűkíti a bizonyítás lehetőségeit, és nem feltétlenül szolgálja a kiskorú gyermek érdekeit. Ugyanakkor megfelel a gyakorlat fő vonalának, így remélhetőleg kevés marad az az eljárás, amelyben a kiskorú gyermekek érdekei csorbát szenvednek.

Ugyanakkor lehetséges olyan értelmezése is a Pp. 477. § (2) bekezdésének, amely szerint ez a szakasz kizárólag a szankciós rendszer szűkítését tartalmazza, és célja nem az, hogy a személyi állapotot érintő perekben kizárja a más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazását, így nem kizárt az sem, hogy például közjegyzői nem peres eljárásban igazságügyi szakértő kirendelését kérik a felek, amelynek eredményeit majd felhasználják akár a peren kívüli megállapodás megkötésére, akár bíróság előtti egyezségkötésre vagy a peres eljárásban a bizonyításra [Az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény 21. § (1) bekezdés]. Az ezzel az eljárással kapcsolatos aggályok, mely szerint egyoldalú eljárásról van szó, amelyről a másik fél nem is feltétlenül értesül, a személyi állapotot érintő pereknél azért nem bír különösebb jelentőséggel, mivel a szakvélemény elkészítéséhez a kérelmezőtől eltérő személynek a nyilatkozata szükséges, és a közjegyző kérelemre felhívhatja a harmadik személyt a nyilatkozat megtételére, ugyanakkor a bizonyítás dinamikájában a szakértői bizonyítás általában az utolsó mozzanat, amikor már minden más releváns bizonyítás lefolytatásra került. Mivel általában a szakvélemény ebben az esetben lehet teljes körű, a személyi állapotot érintő perekben érvényesülő változó életviszonyok mellett a szakértői vélemény bizonyítási eljárás zárásaként történő

igénybevétele ildomos, mivel ebben az esetben esik időben legközelebb az érdemi döntés meghozatalához.

Vannak olyan esetek, amikor annak van elsődleges szerepe, hogy a szakértői vélemény minél inkább egy esemény bekövetkezéséhez álljon időben közel (például vadkár, gépjármű szavatosság, családi jogállás rendezése), de egy szakértői vélemény leginkább akkor tud az ítélet objektív megalapozottságához hozzájárulni, ha az elkészítése és a döntés meghozatala között minél kevesebb idő telik el.

Összegzés

A szakértő alkalmazásának kiemelt és általában perdöntő jelentősége van (URL16). A személyi állapotot érintő perek a vagyoni jogi perekkel eltérő szemléletmódot követelnek meg.

Az életviszonyok változásaival terhelt, a hivatalbóliság eszközeit alkalmazó, az időtényezőre érzékeny és jellemzően speciális személyi kört (fogyatékkal élők, gyermekek) érintő perekben a szakértői bizonyításra is eltérően kell tekinteni. A gondnoksági perekben érdemi döntés szakértői vélemény beszerzése nélkül nem lehetséges, amely a magánszakértő alkalmazásának kizárásával csak más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazása vagy kirendelt szakértő alkalmazása útján valósul meg. A magánszakértői bizonyítás kizárásával a bizonyítékok köre indokolatlanul szűkülhet. Egyes tényadatokat, adott állapotokat olyan szakvélemények is rögzíthetnek, amelyek akár aggályosak, akár a felek kérelmére készültek. A Pp. 434. § (5) bekezdése és a 316. § (3) bekezdése ezeket mind kizárja a bizonyítás köréből.

A Pp. novella felvállalt célja volt, hogy az eljárási szabályok merevségén lazítson. Úgy vélem ez indokolt és helyes célkitűzés, azonban megfontolást érdemel, hogy mennyire álltak objektív adatok rendelkezésre a vonatkozásban, hogy a 2018. január 1. napján hatályba lépett polgári perrendtartás rendelkezései között ne lehetne ezeket a pereket gyorsan, hatékonyan és az igazságszóra törekedve elbírálni.

A változások alapvetően a korábbi bírói gyakorlathoz történő visszatérésként jellemezhetők, ugyanakkor egy más irányú merevséget is eredményeznek a peres eljárásban.

A személyi állapotot érintő perek sajátos módon nagyon sok formalizált, mechanikus, sablonszerű elemet tartalmaznak (egyszerűbb gondnokság alá helyezés felülvizsgálata iránti per, közös megegyezéses házasság felbontása), ugyanakkor nem kevés esetben teljesen egyedi, személyreszabott és speciális eljárást

tesznek szükségessé. Ez aktívabb bírói közreműködést indokol, amely azonban csak akkor lehet sikeres, ha a hivatalbóliság nem áll ellentétben teljes mértékben a felek akaratával, és a szakértői bizonyításból kinyerhető, ítéletet megalapozó tények köre minél szélesebb. A jóléti állam megalkotói jellegzetesen korlátozó és negatív elképzelést vallottak a jog kormányzati szerepköréről (Nonett, 1979). A bírák pedig sok esetben felesleges korlátokat látnak az eljárási szabályokban, így a bíró számára kedvezőbb, ha minél szabadabb a bizonyítási eljárás, de akár a per egész menete is. A bizalmát egyre inkább elvesztő jogkereső állampolgárok azonban szeretik tudni, hogy minden hatalomnak léteznek megfelelő korlátai. Ezt azonban elsősorban nem a jogszabályokban látják.

A Pp. szakértői bizonyításra vonatkozó szabályai számos kérdésre választ tudtak adni, amelyek a korábbi eljárási szabályok között vitás kérdésnek minősültek. Rendszere mégis egyelőre merevnek tűnik, amely fakadhat abból is, hogy készség szinten az új szabályok csak lassabban sajátíthatók el. Ezen sajnós a gyors változások nem segítenek.

A Pp. novella célkitűzései a személyi állapotot érintő perekben a szakértői bizonyításra vonatkozóan teljes mértékben támogatandók, remélhetőleg a konkrét szabályok erre alkalmasak is lesznek. Ez nagyban függ attól, hogy a gyakorlat és főleg a bírák felelősséggel és megfelelően élnek a hivatalbóliság eszközével, nem elfelejtve, hogy az eljárás a felekért van és nem ellenük. A szakértői bizonyítás ebben a körben is nagy jelentőséggel bír, mivel az eljárás időtartama szempontjából a kirendelt szakértő alkalmazása mindenképpen gyors és hatékony forma, az alapos és teljes körű rendezés pedig megköveteli a minél szélesebb körű bizonyítás lefolytatását, amely az eljárás időtényezőjére negatívan hathat (Szabó, 2017), de a megfelelő egyensúly megtalálásával, a felekre szabott eljárási eszközök igénybevételével az igazságszolgáltatás működése hatékony lehet.

Felhasznált irodalom

- Ádámkó V. (2016). A cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezés alkalmazásának kihívásai a Ptk. fényében a bíróság és a gyámhivatal gyakorlatában. *Családi Jog*, 3, 19–24.
- Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 1-12. számú módszertani levelei* (1977-1986.) Igazságügyi Minisztérium.
- Bagdy E. (2010). *Quo Vadis magyar klinikai Pszichológia? Avagy mit tudjon az, aki ma e hivatás szolgálatára vágyik? Alkalmazott Pszichológia*, 12(3-4), 109–124.
- Bartal G. (2018). Magánszakértői vélemény az új Pp.-ben. *Magyar Jog*, 6, 321–326.
- Döme A. (2021). A bizonyítás vezérelhetősége a polgári perben. *Jogtudományi Közlöny*, 4, 194–199.

- Eckhoff T. (1979). *A közvetítő, a bíró és az adminisztrátor a viszályrendezésben*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Gondán-Eventovits A. (2021). *A személyi állapotot érintő perek szabályozásának legutóbbi módosítása és annak értékelése az elsőfokú bíró szemszögéből*. *Családi Jog*, 3, 1–11.
- Grád A., Mede L., Jánoskúti Gy. & Kőrös A. (2010). Az igazságügyi pszichológus szakvélemény szerepe a gyermekelhelyezési perekben. *Családi Jog*, 1, 13–22.
- Griffiths J. (2005). *A jogalkotás társadalmi működése*. Szent István Társulat.
- Hajnal P. & Huszárné Oláh É. (2015). A magánszakértői véleményre vonatkozó észrevételek. *Kúria Közigazgatási-Munkaügyi Kollégium*, 1, 99–100.
- Hajnal P. & Huszárné Oláh É. A magánszakértői véleményre vonatkozó észrevételek. *Kúria Közigazgatás*, 1, 99–100.
- Kiss V., Maléth A., Tökei B., Hoffman I., Zsille K. & Dombrovszky B. (2021). A gondnoksági perek empirikus vizsgálata. *Állam- és Jogtudomány*, 62(2), 84–114. <https://doi.org/10.51783/ajt.2021.2.04>
- Molnár A. (2014). A magánszakértői vélemény perjogi helyzete a polgári peres eljárásban. *Kúria – Összefoglaló vélemény*, 242–251. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemenye_2.pdf
- Nonett F. (1979). Közigazgatási igazságszolgáltatás. In Sajó A. (Szerk.), *Jog és Szociológia* (pp. 191). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Nyíróné Kiss I. (2021). Származási perek. In Petrik F. (Szerk.), *Polgári eljárásjog I-II. Kommentár a gyakorlat számára* (XXXIV. fejezet 464. §). HVG-ORAC.
- Somfai B. (2009). *Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga*. HVG-ORAC.
- Stammler R. (1998). Helyes jog. In Varga Cs. (Szerk.), *Jog és Filozófia* (pp. 73–89).
- Szabadfalvi J. (2004). *Jogbölcseleti töredékek*. Bíbor Kiadó.
- Szabó I. (2017). Szakértelem és felelősség. *Jogtudományi Közöny*, 72(9), 373–385.
- Tancsik A. (2022). „Fókuszban a gyermek”: beszámoló a Családi Jog folyóirat 2021. évi konferenciájáról. *Családi jog*, 20(1), 51–55.
- Udvary S. (2021). Az első Pp. novella hatása az elsőfokú eljárásra. *Jogtudományi Közöny*, 76(3), 129–139.
- Völcsey B. (2016). A személyi állapoti perek specialitásai, különös tekintettel a hivatalbóliságra. *Családi jog*, 14(1), 24–28.
- Wopera Zs. (Szerk.) (2019). *A Polgári Perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*. Wolters Kluwer.
- Wopera Zs. *Az új polgári perrendtartás elvi alapjai*. *Jogtudományi Közöny*, 4, 153–161.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Összefoglaló vélemény a szakértői bizonyítás bírósági eljárásban, tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből*. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemenye_2.pdf

- URL2: CKOT 2014.05.21:45. *előzetes bizonyítás a Ptk. hatályba lépése után indult gondokszági perekben.* https://kuria-birosag.hu/hu/ckot-allasfoglalasok?body_value=e1%C5%91zetes+bizony%C3%ADt%C3%A1s
- URL3: *Az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület ülésén elfogadott állásfoglalások.* <https://kuria-birosag.hu/hu/uj-pp-jogert?page=12>
- URL4: *Igazságügyi szakértőkkel kapcsolatos szabályozás és feladatok, lehetséges eszközök az eljárás gyorsítása érdekében.* https://birosag.hu/sites/default/files/2018-08/24_dok.pdf
- URL5: *Bizonyítás.* <https://ijoten.hu/szocikk/bizonyitas>
- URL6: *A polgári perbeli bizonyítás Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport: Összefoglaló vélemény a szakértői bizonyítás bírósági eljárásban, tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből.* https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf
- URL7: *A szakértői bizonyítás elvi és gyakorlati kérdéseiről.* https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/6543/13_bercesviktor_t%C3%B6rdelt.pdf
- URL8: *A peres eljárás időtartamát befolyásoló tényezők a házasság felbontása iránti perekben.* <https://adoc.pub/a-peres-eljaras-identartamat-befolyasolo-teneyek-a-hazassag-fe.html>
- URL9: *Az OBH Elnökének jogszabály-módosítási javaslata a személyi állapotot érintő perek tárgyában.* <https://birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/az-obh-elnokenek-jogszabaly-modositasi-javaslata-szemelyi-allapotot>
- URL10: *T/13257. számú törvényjavaslat 53. §-hoz.* <https://www.parlament.hu/irom41/13257/13257.pdf>
- URL11: *A gyermek meghallgatása, mint alapvető elv.* <https://docplayer.hu/105138141-Dr-gyengene-dr-nagy-marta.html>
- URL12: *A gyermek meghallgatása a bírósági eljárásban.* http://acta.bibl.u-szeged.hu/69152/1/polay_068_515-526.pdf
- URL13: *Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról.* <https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/5f031e5d-9f09-11e5-8781-01aa75ed71a1/language-hu/format-RDF>
- URL14: *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári jogi aspektusai.* <https://www.mabie.hu/index.php/cikkek-tanulmanyok/132-dr-rainer-lilla-a-gyermekkozpontos-igazsagszolgalatas-polgari-jogi-aspektusai>
- URL15: *Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara 5/2020. módszertani levél Az igazságügyi klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológus egyes szakértői vizsgálatairól.* https://miszk.hu/files/modszertani_levelek/MISZK_Modszertani_level_5_2020.pdf
- URL16: *Az igazságügyi szakterületek tagolása és a szakértői kompetencia.* <http://ugyeszeklapja.hu/?p=2702>
- URL17: *Az apasági vizsgálat menete.* <https://www.webbeteg.hu/cikkek/terhesseg/2625/az-apasagi-vizsgalat-menete>
- URL18: *Egyezmény a gyermekek jogairól.* <https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/ENSZ-egyezm%C3%A9ny-a-gyermekek-jogair%C3%B3l.pdf>

Alkalmazott jogszabályok

2008. évi XLV. tv. az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról
2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról
2016. évi CXXX. törvény módosításáról szóló 2020. évi CXIX. tv. a polgári perrendtartásról
2016. évi XXIX. tv. az igazságügyi szakértőkről
2021.OBH.XX.M.6/3.
282/2007. (X.26.) Korm. rendelet a szakterületek ágazati követelményeiért felelős szervek kijelöléséről, valamint a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről
3/1986. (II. 21.) IM rendelet az igazságügyi szakértők díjazásáról
31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet az igazságügyi szakértői működésről
33/2007. (VI. 22.) IRM rendelet az igazságügyi szakértői testületek szervezetéről és működéséről
350/206. (XI. 18.) Korm. rendelet a Nemzeti Szakértői és Kutató Központról
9/2006. (II. 27) IM rendelet az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képesítési és egyéb szakmai feltételekről
BH2018.222.
Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság 4.Pk.50.149/2021/6.
Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.321/2019/8.
Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.321/2019/8.
Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.415/2014/6.
Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.415/2014/6.
Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.509/2018/3.
Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.639/2016/7.
Debreceni Törvényszék 1.Pf.20.341/2016/28.
Egri Törvényszék 1.Pf.20.011/2020/69.
Fővárosi Ítéltábla 17.Pf.20.211/2019/4-II.
Fővárosi Ítéltábla 17.Pf.20.533/2017/16-II.
Fővárosi Ítéltábla 17.Pf.20.533/2017/16-II.
Fővárosi Ítéltábla 3.Pf.20.774/2014/7/II.
Fővárosi Ítéltábla 32.Pf.20.210/2020/6.
Fővárosi Ítéltábla 32.Pf.20.210/2020/6.
Fővárosi Törvényszék P.24.477/2016/7.
Győri Ítéltábla Pf.I.20.225/2018/3.
III/796/2019. számú AB határozat
Kúria Kfv.X.37.416/2019/4.
Kúria Pfv.IV.20.445/2015/4
Kúria Pfv.IV.21.733/2017/8.
Szolnoki Járásbíróság 4.P.22.292/2012/160.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Hegedűs Á. (2022). A szakértő szerepe a személyi állapotot érintő perekben. *Belügyi Szemle*, 70(9), 1763–1792. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.9.2>